si [2] non forte ante, aut per generalem aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata: tunc enim secundum satorum nostrarum legum tenorem temporum [2] privilegia unicuique creditorum servari decernimus. Ex quo jam claret quod generales hypothecas multo [3] magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constituta examinari, & inde vim præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis, & speciali nec non generali hypotheca disposuimus, ut jam nulla de his in judiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem hujusmodi certamina terminentur.

CAP. II.

De cautione quæ ante reorum citationem præstari debet ab actore.

ADexcludendas autem calumniose moventium intentiones, & executorum fraudes, aliud invenit providentia nostra remedium. Sancimus [4] enim omnes judices, si quando aliquos teneri [5] vel [6] amoveri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus [7] adjicere, *ut non aliter conventionales libelli pulsatis porrigantur, aut sportulæ* [8] *executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se, aut per* [9] *tabularios subscripserit* [10]: *& actis intervenientibus fidejussorem* [11] *idoneum periculo competentis officii præstiterit, confitentem quod* [12] *usque ad finem litis permaneat, & suas intentiones aut per se aut per legitimum procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus injuste litem movisse sumptuum, & expensarum nomine decimam* [13] *partem ejus quantitatis, quæ in libello continetur, pulsaverit restituat.* Si [14] autem dixerit non valere fidejussorem dare: tunc apud judicem a quo causa examinanda est sanctis propositis Evangeliis per sacramentum hoc ipsum affirmet, & sic [15] juratoriam [16] cautionem exponat, & per eam hæc quæ superius dicta sunt, profiteatur. §. 1. Si vero non hæc omnia quæ prædiximus, secundum ante latum modum processerint, nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. nam si citra memoratam dispositionem, aut aliquis judicum, aut officium ejus, vel quilibet executor negotii aliquem convenire præsumpserit: judex quidem & officium ejus denarum [17] librarum auri pœnam sustinebit: ipse autem executor negotii & confiscationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur: pœna videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici pro tempore comitis rerum privatarum exigenda, & nostri fisci juribus [18] inferenda. Omne autem dispendium quod pulsatus ex hac conventione præter tenorem nostræ legis factum perpessus fuerit, ex petioris substantia pulsato refarciatur periculo judicis, cujus ab executore detentus est, necnon & officii, quod ejus jussionibus obsecundat, ut undique nostro imperio superna majestate ac divinitate crediti, pro sua indemnitate lætentur. Causas vero quæ ex consensu utriusque partis in judicio moventur, a pœna hujus constitutionis liberas esse decernimus: & sicut aliis nostris continetur constitutionibus terminari.

CAP. III.

Ut [19] *post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur.* [20]

OMnem [21] vero causarum finem volentes celeriter pervenire, illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere judicium, dicentes legem [22] esse, quæ decernit *neminem* [23] *actiones suas exercere nolentem compelli.* Et hanc igitur pravitatem extinguere festinantes, jubemus memoratæ legis auxilio non [24] eos uti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones: sive per judiciarium conventionem, sive per preces principi oblatas, & judici insinuatas, & per eum ad scientiam adversarii deductas, vel sub legitimi judicis cœptas examinæ. Injuste enim agere recusat, qui paratus [25] adversarium suum ad judicium vocavit: cum excusatio hæc pulsato magis quam actori conveniat. Quamobrem sancimus *actorem* [26] *cœptum negotium usque ad finem litis exercere.* Si vero causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, judicem apud quem lis cœpta est poltulandi: ut ab eodem judice actor ad judicium aut per se aut per legitimum procuratorem venire moneatur: & si hoc minime fecerit propositis tribus vocetur edictis: unaquaque cautione non minus quam triginta [27] dierum spatio concludenda. Jubemus enim ordinarios [28] judices non solum præconum [29] vocibus, sed etiam edictis [30] propositis quamcunque litigatorum partem absentem in judicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt qui præsentes inveniuntur, audire: edicta vero per multos dies sic posita possunt pene omnes agnoscere. Aliis autem omnibus judicibus qui per imperialem jussionem causas examinant, ex præsenti lege permittimus partes quæ in judicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causæ infinitæ permaneant.

§. 1. Si vero apud judicem initium [31] lis non acceperit, sed tantum conventionali libello quicunque pulsatus est, aut precibus nostræ oblatis clementiæ: jussio nostra super hoc prolata, sive scriptis, sive per mandata judici fuerit intimata, & ea adversario per eum cognita: etiam sic licebit pulsato ire ad comperentem judicem & per eum suum adversarium simili modo vocare: ut si quidem sui præsentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata finem legitimum sortiatur. §. 2. Si vero propositis edictis vocatus ad judicium venire, & suas intentiones aut per se aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud unius [32] anni spatium ei concedimus: intra quod, nisi suam intentionem fuerit prosecutus, damus licentiam judici, & absente adversario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam [33] proferre sententiam. Si vero intra prædictum anni spatium venerit: & suas intentiones exercere voluerit: jubemus judicem modis omnibus expensas vel sumptus quos propter litem pulsatus permanens in judicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic actorem permanere: donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, & expensis sive sumptibus datis solum annale tempus interrumpere voluerit, & iterum a judicio recedens, usque ad exitum causæ non permanserit: jubemus eum post prædictas edictorum & annalis spatii observationes ab omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. *Deterior namque dolus ejus agnoscitur, qui interruptam iterum litem deseruit, quam qui semel acceptam dereliquit.* Legis autem privilegio, quæ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones movere: illis [34] tantummodo uti concedimus, qui nullam secundum prædictos modos adversario moverint quæstionem.

EPILOGUS.

† Hæc autem omnia obtinere decernimus in causis quæ necdum vel judiciali sententia, vel amicabili conventione, vel alia juri cognita decisione finitæ sunt, Theodote [35] parens charissime atque amantissime. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua præsentem nostri numinis legem in perpetuo valituram edictis in hac regia urbe propositis, & præceptionibus in universis provinciis sub tua constitutis jurisdictione directis faciat manifestam: ut omnes ea quæ pro utilitate eorum sancimus, a se custodienda cognoscant. Dat. 4. Idus Septembr. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 15. [36] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XIV.

IN 37 MEDIO [38] LITIS NON FIERI [39] SACRAS [40] FORMAS AUT SACRAS JUSSIONES: SED SECUNDUM ANTIQUAS LEGES GENERALES LITES DECIDI.

NOVELLA CONSTIT. CXIII.

Imp. Justin. Aug. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

OMnia secundum [41] nostras leges agi volentes, & harum virtutem servari studentes, perspeximus præsentem scribere legem, ad ipsarum legum observationem. Agnovimus enim quoniam quidam judicum volentes eis qui causas dicunt, tergiversari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes quod sacræ formæ aut sacræ jussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum insinuatæ eis sunt, tanquam disponentes; quemadmodum oporteat negotium examinari aut judicari.

CAP. I.

ET propterea sancimus, ut dum lis examinatur, sive in pecuniariis, sive in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud judices, sive fidejussorem repetire non potest, vid. *l. 26. C. de episc. & cleric. l. 12. C. de proc. sacr. scrin.* 17 Pœna denarum librarum injusto executori imposita. 18 *Al.* viribus, vide quæ scripsi *Novell. 144. in fin.* 19 Si admonito reo, judicium desseruerit ador. 20 Vide Novell. Leon. 108. 21 Hinc sumpta est Authentica, *Qui semel l. quomodo & quando judex.* 22 *l. nu. C. ut nemo invitus agere.* 23 Invitus nemo agere cogitur: *ut hic.* vid. tamen finem hujus capitis *& l. diffamatis 5. C. de ingenuis manumiss.* 24 Qui semel adversus alium egit actionem continuare cogitur, eoque regula, *ut nemo invitus agere cogatur*, non pertinet ad eum, qui agere cœpit: adde *l. 5. Cod. de ingen. manumiss.* 25 Est enim in arbitrio actoris agere vel it, necne: Necessitatis vero in reo, excipere. 26 Actor cœptum negotium ad finem usque litis exercere debet. 27 Olim 10. dierum *l. 69. ff. de judiciis. l. 2. Cod. de judiciis.* 28 Οφφικιάλιος δικαστής, ἤγουν τὸν ἐξεδόμενον. Græci hic, & *Eclog. diff. loco*, sunt igitur ἐξεδοῦται δικασταὶ judices ordinarii. 29 Absentes vocantur in jus aut præconis voce 5. aut per edicta publice proposita. Præconis voce τῶν κηρύκων φωνῇ, *ut hic.* & quidem dupliciter, vel in ipso judicio per præconem, id est, apparitorem *leg. 7. ff. de in integ. vest. Par un huissier.* vel extra, κοινῶς κηρύγματι. *Nov. 134. c. 5.* Galli, *A son de trompe & cry public.* adde *leg. 10. ff. de public. l. 2. §. 3. l. 15. §. 2. l. 42. §. 1. ff. de jure fisci.* Per edicta vocantur, id est, programmata, πρόγραμματα & προτεθειμένοι διὰ γραμμάτων, vide quæ notavi ad *l. 1. §. 2. ff. de requirendis reis:* sive libellis affixis ad domicilium absentium, *l. 4. §. 6. ff. de damno. l. 2. Cod. de annuis except.* vel ad judicii locum, *par affiches.* Porro citatio, quæ fit *per buccinam*, raro fieri solet, sed certis tantum casibus: puta, quoties reus efficit, ne citatus de se perveniat: quando in eo loco est, ubi uno convenirí non potest: quoties reus habet incertum & vagum domicilium; quoties contradictor est incertus, tunc enim omnes citandi sunt, quorum interesse potest, puta creditores defuncti, *l. 6. C. de remiss. pignor.* vide Gailium 1. *observ. 57.* 30 Quæ Græcis πρόγραμματα. 31 Contestata non fuerat. Initium litis, contestatio. 32 Si lis nondum est contestata, tribus edictis reus sit contumax, ab his anni spatium etiam habet, intra quod comparere potest, solutis tamen prius adversario expensis, *vers. Si vero* §. *eod.* Si comparuerit, & rursus in parem contumaciam incidit, repellendus est, *vers. Nam si tanummodo.* §. *eod.* 33 Definitivam. 34 Nemo invitus agere compellitur ex interpretatione *l. unica Cod. ut nemo invitus agere.* Res non est integra, lite cum adversario contestata aut ea prehensa. vid. Jul. *hic num.* 370. 35 Non erat pater Justiniani, sed honoris causa eum ita appellat. Purpurat. *in l. final. C. de edendo.* Ans. 36 Id est, an. 541.

37 De pragmaticis sanctionibus & diversis jussionibus principis & officio judicum & ordine Jul. *consf.* 106. 38 *l. C. 21. Nov. 82. c. 1. l. 13. C. de appell.* 39 Exceptio novatorum hinc oritur, de qua vide Oldend. *c. 4. de except.* 40 Ne sacræ formæ fiant in medio litis *Index Regina*, adde Julian. *consfit.* 105. adde 2. *Eclog. 5. cap.* 23. ὁποῖοι εἰσὶν Græci hic appellent, quas interpres vertit sacras formas. 41 Ex legibus judicandum est. *Nov. 15. cap. 1. in fin. & 82. cap. 13. l. 2. C. de pœna judicis l. 30. ff. de judiciis & pr. Instit. de offic. judic.*

hic, sive in provinciis, neque [1] pragmaticum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut non scripto jussionem aut dispositionem in hac regia civitate spectabilium nostrorum referendariorum [2], aut alterius cujuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare aut judicare negotium: insinuare judicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales [3] nostras leges causas examinari & decidi. Quod [4] enim in legum positum [5] est potestate, non egebit aliqua extrinsecus [6] dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud judicem jam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum judicium disponere & dicere: hoc nequaquam alterius judicis egebit judicio. Sicut enim a nobis per sacrum (sicuti dictum est) judicium disposita aut decisa, non [7] egebunt aliorum examinatione, aut judicio, aut retractatione [8] aliqua: sic nos (quibus Deus sanciendi potestatem donavit) si aliquod judicium in quolibet negotio protulerimus, non alii judici hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujusliber, quomodo convenit hoc negotium examinari aut judicari: utpote quia a nobis semel judicatum est, quod retractari a nullo valeat: his videlicet tenentibus, quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si [9] vero aliqua dubitatio judici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & a nobis expectet causæ scriptam declarationem aut interpretationem, & secundum eam decidat litem. §. 1. Si vero dum causa dicitur, pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujusliber, aut aliud aliquid horum quæ dicta sunt omnium, judicantibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam, jubemus judicem quidem omnino non respicere: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit judex, decem librarum auri eum subjacere pœnæ: ut et etiam aliam nostram majorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subjecto & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendariis. Et hæc dicimus sive [10] ex sacra nostra sanctione judicare quispiam deputatus est, sive ex præcepto judiciali, sive secundum arbitrium, aut compromissariorum schema quæstionem audit: sive scripto, sive sine literis. Sed vel si quis judicum propriam desponiens salutem ex aliquo tali præsumperit sententiam proferre: hanc ita infirmam [11] esse volumus, ut neque appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos enim omnes judices secundum generales nostras leges examinationes & sententias ferre volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque judicialis quælibet valebit jussio extra quod ordinatum est hac nostra lege.

CAP. II.

SUper hoc autem & illud judices nosse opus est, qui competens est eos, & quæ [12] adhuc & nunc moventur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans [13] sanctionem, disponentem judicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim qui tale aliquid impetravit jam, sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex iis quæ impetravit, prodesse volumus. Si enim semel pervenit sententia definitiva [14] data: nequaquam hanc ex nostra hac perscrutari lege jubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem jussionem, quæ non disponit quidem judicantem, aut judicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri, aut judicium inferri: causam vero fini [15] studiose tradi legitimo vult: aut actorum imponet editionem, aut judicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul [16] alium judicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto & sine scriptura non prohibemus.

CAP. III.

UT autem omnes nostri subjecti & maxime qui litibus atteruntur, nostram pro se noverint providentiam, & nullus hanc sacram nostram circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus in unoquoque negotio initium apud judicem accipere ex procœmiis [17] mox, & ante ipsam personarum firmationem [18] inscribi eam, & monumentorum fieri partem: sic enim gestis præfulgens prohibebit ea quæ præter ejus virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem [19]: & prævaricari eam nitentibus per multa interminata refrenabit a talibus eos præsumptionibus, & propriis tempus non finet fieri pœnis. Ut enim iniquitatem simul & iniustitiam per omnia expellamus, propterea præsentem postimus legem, undique eam, & per eam alias cautas & incircumveniendas custodientes reipublicæ leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, nostramque rempublicam ab his legibus muniri semper optamus.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celitudo servare quidem studeat, omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima civitate, præceptis autem solennibus utens ad provinciarum præsides, ut omnes homines sciant eam quam super eos habemus providentiam. Dat. 10. Kal. Decembr. CP. DN. JUSTIN. PP. August. Anno 15. [20] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XV.

UT [21] DIVINÆ [22] JUSSIONES SUBSCRIPTIONEM [23] HABEANT GLORIOSISSIMI QUÆSTORIS.

NOVELLA CONSTIT. CXIV.

Imperator Justinianus Augustus Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

NOstræ serenitatis solicitudo remediis invigilat subjectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in nostra republica corrigendum. ideo namque voluntarios labores appetimus, ut quietem aliis præparemus. Unde ad universorum utilitatem pertinere perspeximus, si sacras etiam jussiones cum competenti jubeamus cautela procedere, ne aliquibus licçat eas pro sua voluntate profiteri.

CAP. I.

NAm [24] præsenti lege decernimus, nullam divinam jussionem neque per viri magnifici quæstoris adjutores, neque per aliam cujuslibet militiæ aut dignitatis aut officii personam, cuicunque judici confectam, a quolibet suscipi cognitore, cui magnifici viri quæstoris [25] annotatio subjecta non fuerit, qua contineatur *& inter quos, & ad quem judicem* [26], *vel per quam fuerit directa personam*: quatenus omni posthac ambiguitate submota, nulla cuilibet excusationis relinquatur occasio: scientibus judicibus vel administratoribus universis, quod si in quolibet negotio sacram susceperint jussionem, nisi cui quæstoris viri magnificentissimi fuerit subjecta annotatio, mulcta viginti librarum auri, & officium eorum simili pœna plectetur: quibus jubemus si qua talis jussio ad eos pervenerit, mox ad prædictum virum magnificum quæstorem referre, aut cum illo qui hæc ingerit, destinare: ut in eum vindicta procedat, quam in falsarios jura nostra constituerunt, Theodote, parens [27] charissime, atque amantissime.

EPILOGUS.

† Quam legem perpetuo valituram celsitudo tua ad universorum faciat pervenire notitiam.

Ejusdem breve argumentum.

Omnis sacra jussio quæstoris subscriptionem [28] habeto: & quibus de rebus publicetur qualemque judicem det, manifestator. Non repugnat quod jubetur, omne principis rescriptum principis manu omnino subsignari debere. Nam præsens constitutio non tollit & abrogat quod in Cod. [29] dictum est, sed addit quod hic statuitur, videlicet quæ a principe subsignari non oportet [30].

TIT. XVI.

UT [31] CUM DE APPELLATIONE COGNOSCITUR, SECUNDUM ILLAS LEGES DEBEAT JUDICARI, QUÆ TEMPORE [32] LATÆ SENTENTIÆ OBTINEBANT: NON SECUNDUM EAS QUÆ POSTEA PROMULGATÆ SUNT: ET DE ALIIS CAPITULIS.

NOVELLA CONSTIT. CXV.

1. Ut cum de appellationibus, & retractationibus, & relationibus judicum cognoscitur, secundum illas leges controversiæ decidantur, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, non quæ postea promulgatæ sunt. 2. Si altera litigantium pars renunciet se allegationibus contentam fore, altera vero differat, quasi non contenta, judex dato unius, & item alterius, & tertii mensis dilationem, his autem præteritis non amplius expectato, sed proferto sententiam. 3. Quæ causæ ingratitudinis rationabiliter filiis objici possint a parentibus. 4. Quæ rursum causæ ingratitudinis, rationabiliter possint parentibus objici a filiis. 5. Ut lugentes, & qui genere illis proximi sunt, nulla de causa intra nonum diem prehendantur vocenturque in jus. 6. De constitutæ pecuniæ obligatione & sponsionibus, si quis ita pecuniam constituat aut spondeat, satis tibi facio, aut satis tibi fiet a me, & hoc & illo: aut satis tibi fiet a me, aut hoc aut illo.

Imp. Justin. August. Theodoto Orientalium sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

PErvenit ad scientiam nostræ serenitatis, quod cum inter Eustathium virum reverendissimum Tholonæ [33] civitatis Episcopum, & Pistum, diaconum ecclesiæ Thelmissensis [34] fuisset causa commota, processit a rectore provinciæ definitiva sententia, contra quam appellatio est porrecta. Judices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad nostram clementiam retulerunt, an secundum leges quæ obtinebant, quando processit definitiva sententia, an secundum tenorem illius legis, quæ post definitivam sententiam a nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque justum esse perspeximus, secundum leges quæ obtinebant tempore latæ sententiæ prædictam appellationis causam examinari, & terminum secundum ipsas accipere. Prævidimus autem & post hanc si quandocunque dubitatio talis emerserit, eam simili ordine terminare.

1 Non ex jussione principis, pendente lite, impetrata judicandum est. 2 Referendarii interdum nunciabant judicibus, quemadmodum litem finiri vellet princeps. 3 Γενικὸς νόμος appellant Græci. Sic & *d. l. Eclog. ut & Harmenop. 1. tit. 1. §. 47.* τὸν κοινὸν νόμον τὸν γενικὸν καὶ ἐπὶ πάντων ἀφιλῶς κυκλοφορούμενον, adde *Novell. 82. & l. uls. Cod. si contra jus vel utilitatem judicatum.* ubi dixi. 4 *l. 1. §. 4. ff. ad SC. Turpill.* 5 Κεκρυμμένον *Synopf. ibid.* quod ex legum autoritate decretum est. 6 Id est, aliunde petita. 7 Appellari a sententia principis non potest, nec ab ea fit retractatio, interdum tamen princeps minoribus indulget restitutionem adversus eam sententiam, quam ipse dixit *l. 18. ff. de minoribus.* Potest & quod vulgo dici consuevit, a principe dormiente ad ipsum vigilantem appellari, qua de re vide exemplum, apud Plutarch. in Apophthegm. ubi de Philippo rege. 8 Ἀναθεωρήσεις, *Novell. 82. cap. 12. in fin.* 9 Hoc abrogatur *Nov. 125. c. 11.* 10 Judices dantur, vel a principe, vel a magistratu: eligantur a litigatoribus. 11 Sententia ex rescripto lata, non ex legibus, ipso jure nulla est: & ex compromisso, pœnæ promissio non est, *l. 10. 11. C. de judic.* 12 Leges interdum formam dant pendentibus negotiis. 13 Ambitiosis ex rescriptionibus non judicamus. Jul. *hic.* Ambitiosa sunt ad gratiam composita: κολακικὰ, adulatoria, per adulationem impetrata. 14 Finita negotia rescripto non sunt revocanda. Finitum dicitur, quoties definitiva sententia lata est: quamvis appellatio aut retractatio in eam sequerur. Jul. *hic.* 15 Etiamsi hæc lex veter rescripta a principe impetrarit: non tamen vetat id genus rescripti, quo jubentur judices sine dilatione vel mora causas dirimere, vel secundum leges judica-

21 Fuit hæc constitutio Latina, ut & *Nov. 65. & 143.* 22 De sacris jussionibus, *Index Regina.* divinas, intellige imperatorias, hoc enim titulo Justinianus sibi blanditur, ut & quidam Episcopi, sanctitatis nomine. Sic divina beneficia *l. 5. in fin. C. de diversis rescr.* sacri assatus, *l. 6. d. tit.* oracula *l. 7. d. tit.* 23 De his verbis *Quæstor legi*, vide constitutionem Justini de filiis liberorum, §. *eod.* 24 Hinc sumpta est Authent. *Glorioſſimis, o. de div. rescr.* 25 Cancellarius apud Gallos appellatur. 26 Forma divinæ seu Imperatoriæ jussionis. 27 Solent Galliæ reges hac formula uti ad judices, *A notre ame & feal*, vid. *l. 17. ff. de jure patron.* adde Papon. 3. *Notar. 5. des ternoes en rescripts d'ame & feal.* 28 Subscriptio quæstoris his verbis fiebat, *Quæstor legi. ut §. dixi.* 29 *l. 3. l. pen. C. de diversis rescripts.* 30 Cujacius, hanc subscriptionem addit, Dat. Kal. Novell. C. P. Just. P. P. August. anno XVI. Basil. V. Cos. Is est annus 542.

31 Iul. *consf.* 107. 32 Panitur tamen reus ex pœna, quæ obtinebat tempore delicti commissi non sententiæ, *leg. 1. ff. de pœnis.* In æstimatione Falcidiæ in bonæ fidei judiciis tempus rei judicatæ: in strictis iuris judiciis, litis contestatæ tempus spectamus, *l. 3. §. 2. ff. commod.* 33 Τῶν πόλεως, est autem Tlos civitas Lyciæ, 5. Plin. 27. & Ptol. 5. Tlos item filia & Pratridicis Nymphæ filio. vid. Stephan. *lib. de urbibus in τλῶς.* 34 Telmessus urbs ma-

CAP. I. [1]

Ut causæ appellationum dirimantur ex iis legibus quæ tempore latæ sententiæ [2] obtinebant.

IDeoque sancimus, si quando de aliqua causa processerit definitiva sententia, & provocatio fuerit subsequuta: appellationis examinatores secundum leges quæ tempore definitivæ sententiæ obtinebant, terminum dare negotio: hoc eodem videlicet observando & in retractandis [3] amplissimæ prætorianæ sententiis, & in suggestionibus [4] judicum, quando [5] utræque partes *omnibus allegationibus suis renuntiaverint*, & judices per suas relationes, quid disponi debeat, interrogaverint. In omnibus enim prædictis casibus illas leges a cognitoribus [6] servari decernimus, quæ [7] tempore sententiæ, aut certæ relationis obtinebunt: tametsi contigerit postea legem promulgari novi aliquid disponentem, & tenorem suum ad [8] præterita quoque negotia referentem.

CAP. II.

De his qui post renunciationem adversariorum se allegationes habere dicunt. [9]

SEd [10] & hoc præsenti addimus sanctioni. Quia inter litigatores aliquando contingit unam quidem partem suis allegationibus renunciare, aliam vero scientem se malas causas habere, post cognitionalia [11] certamina, & dilationes [12], quas [13] probationum causa leges concedunt, nolle confiteri allegationes sibi sufficere, ne cito causæ qualitas agnoscatur: jubemus [14], ut quando una pars *allegationibus renuntiaverit*, alia vero pars dixerit *se habere aliquid quod proponat*: judex negotii modis omnibus eam partem quæ utitur dilatione [15], compellat *intra triginta dies postquam altera pars renuntiaverit, quidquid velit, sine aliqua intermissione proponere*: quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam convincendam alius unus mensis indulgeatur a judice. Si vero & sic distulerit, alterius unius mensis ei dilatio præbeatur: ita ut si usque ad prædictos tres menses quos litigatoribus protrahentibus concessimus, suas non proposuerit allegationes: tunc cognitor causæ non [16] amplius expectans modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, referat, ne litigatoribus male certantibus liceat causarum exitum ultra protrahere.

CAP. III.

Quæ [17] sunt justæ exheredationis liberorum causæ [18].

ALiud [19] quoque capitulum præsenti legi addendum esse perspeximus. Sancimus igitur non [20] licere penitus patri vel matri, avo, vel aviæ, proavo pel proaviæ suum filium vel filiam, vel cæteros liberos præterire, aut exheredes in suo facere testamento, nec [21] si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum, vel alium quemcunque modum eis dederit legibus debitam portionem: nisi forsan probabuntur ingrati: & ipsas nominatim [22] ingratitudinis causas [23] parentes suo inseruerint testamento. Sed quia causas ex quibus ingrati liberi debeant judicari, in diversis legibus dispersas, & non aperte declaratas invenimus: quarum aliquæ nec *dignæ* nobis ad ingratitudinem vitæ sunt: aliquæ vero cum essent dignæ, prætermissæ sunt: ideo necessarium esse perspeximus eas nominatim præsenti lege comprehendere: ut præter [24] ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus constitutionis serie continentur. Causas autem justas ingratitudinis has esse decernimus. §. 1. Si quis parentibus suis manus [25] intulerit.

§. 2. Si gravem [26] & inhonestam injuriam [27] eis ingesserit. §. 3. Si eos in criminalibus causis accusaverit, quæ non sunt adversus [28] principem, sive rempublicam. §. 4. Si cum maleficis hominibus ut [29] maleficus versatur. §. 5. Vel vitæ [30] parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit. §. 6. Si novercæ [31] suæ, aut concubinæ [32] patris, filius sese immiscuerit. §. 7. Si delator [33] contra parentes filius extiterit, & per suam dilationem gravia eos dispendia fecerit sustinere. §. 8. Si quemlibet de prædictis parentibus [34] inclusum [35] esse contigerit, & liberi qui possunt ab intestato ad ejus successionem venire, petiti ab eo vel unus ex his in sua eum noluerit fidejussione suscipere, vel [36] pro persona, vel pro debito, in quantum esse qui petitur, probatur idoneus, hoc tamen quod de fidejussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere.

§. 9. Si convictus fuerit aliquis liberorum ex eo quia prohibuerit [37] parentes suos condere [38] testamentum: ut si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exheredandi licentia [39]. Si autem in ipsa prohibitione, sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alii five qui ab intestato ad hereditatem defuncti, aut cum ipso filio qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, sive illi quos heredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbaverint: secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur. §. 10. Si præter voluntatem parentum inter [40] arenarios vel mimos sese filius sociaverit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes ejusdem professionis [41] fuerint. §. 11. Si alicui ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non [42] consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si [43] vero usque [44] ad vigintiquinque annorum ætatem pervenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum [45] corpus eam peccare, aut sine [46] consensu parentum marito se, libero [47] tamen, conjungere: hoc ad ingratitudinem filiæ nolumus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commisisse cognoscitur.

§. 12. Si [48] quis de prædictis parentibus furiosus [49] fuerit, & ejus liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alii ejus cognati, qui ab intestato [50] ad ejus hereditatem vocantur, obsequium ei & curam competentem non præbuerint: siquidem a tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas utrum velit negligentem filium vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit a suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis heredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hereditatem vocantur, scriptis dirigere, ut eum procurare festinent. Si autem post hujusmodi attestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procuraffe monstratus fuerit: eum qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad ejus successionem pervenire decernimus, evacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen ut cætera testamenti capitula in sua moneant firmitate.

§. 13. Si unum de prædictis parentibus *in captivitate [51] detineri contigerit*, & ejus liberi, five omnes, five unus, non [52] festinaverint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captivitatis evadere: in ejus sit potestate: utrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam [53] vel contemptum non fuerit liberatus, & in captivitate decesserit, illos ad successionem ejus venire non patimur, quia non festinaverunt ejus redemptionem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas, ecclesiæ civitatis ex qua oritur, applicari, inventario fcilicet sub publica attestatione celebrando, ne quid ex ejus facultatibus pereat: ita ut quicquid exinde ad ecclesiam pervenerit, captivorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem quantum ad personas dicta sunt, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas ubique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed universaliter jubemus, ut si ille qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis qui ad ejus hereditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit: nullus ex iis qui neglexerit, ad hereditatem ejus perveniat, licet ante

1 Ut ritima Lyciæ. Plin. *d. l. Ptol.* Strabo. aliis Cariæ. *Stephanus in τὸ μυκιῶς.* 1 *Sub.* prioris. 2 De appellationibus, *Index Reg.* Si qua nova lex per correctam provocationem promulgetur, Jul. *ibid.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 10. *cap.* 5. Anf. 3 Retractiones vocat Jul. *hic.* ubi tamen perperam legitur retractationes. Est vero retractatio ἀνακλητικὴ ἀγωνία. Græcis. 4 Relationes vertit Julianus: quas Græci hic ἀνακρίσεις appellant. 5 Renunciatio hæc notanda practicis usitata: in qua litigatores renunciant omnibus allegationibus suis: ἀπολογίας Græci hic appellant. 6 Qui ἀναγνώσται. 7 *Novell.* 73. *c.* 4. *l.* 7. *C. de legib. l.* 27. *C. de usur.* 8 Lex quotiescunque ad præterita negotia porrigitur, negotium jam finitum, transactione vel sententia, non comprehendit *l.* 22. §. 1. *C. de sacros. eccles. l.* 1. *in fin. Cod. de contr. jud.* 9 Jul. *const.* 107. *num.* 373. 10 Hinc sumpta est Authentica, *jubemus C. de judiciis.* 11 Διαγνωστικὰς ἀγωνίας. 12 Dilationes, novas allegationes causantibus, dantur, causa cognita. 13 Tempora probationum.

14 Nota regulam. 15 Probationis & instrumentorum proferendorum causa, dilatio danda est, *l.* 99. *in fin. ff. de verbo. sign.* 16 *l.* 9. *C. de judic.* 17 5. Harmenop. 9. §. 31. *& seq.* 18 Jul. *hic. n.* 374. 19 Hinc sumpta est Authentica, *Non licet &* Authentica, *Ex causa. Cod. de lib. prat.* Goth. Intellectum hujus *cap.* 3. vid. apud Dekherr. *lib.* 1. *differt.* 8. *num.* 23. 24. 25. Anf. 20 Nemo Ascendentium, descendentium aliquem præterire, vel fine causa exheredare potest, *l.* 30. *ff. de liber. & posthum. l.* 3. *ff. de injusto: pr. Instit. de exhered. lib.* 21 Quarta liberis relinquenda est institutionis, non donationis, legati, vel fideicommissi titulo. Jus ita vetus abrogatur, cujus fit mentio in §. 6. *Instit. de inoff. testam.* quo supplementum quarte jure legati relinqui poterat. Pone, Pater reliquit filiæ centum pro sua legitima vel pro sua Falcidia. quæro: utrum his verbis filia censeatur instituta? Bartolus *in Autb. si parens C. de inoff.* ita putat, Mathesilanus autem *singul.* 159. non admittit his verbis institutionem, etiam implicitam includi, *arg. l. cogi.* 16. *ff. ad SC. Trebell.* Cur? Hæc enim verba nimis generalia esse, præsumi quidem in omni actu solennitatem intrinsecam, modo verba per se, suique vi ad solennitatem hujusmodi arguendam vel demonstrandam apta sint. Cujusmodi verba in controversiis quædam solemnia occurrerint, est fidejubeo, promitto, *l. secundum* 30. *ff. de verb. oblig.* minus autem solemne esse verbum, Convenit: *l. stella* 40. *ff. de rebus creditis.* Item quæro, An testamentum, in quo liberis legitima titulo legati fit relicta, valeat saltem favore Ecclesiæ & piæ causæ? Tiraquellus ita putat 14. *privil. pia causa.* 22 Vigilius *ad* §. *ult. Inst. de exhered. lib.* ait, Exheredationem valere interdum non expressa causa exheredationis, veluti si bona mente facta fuerit exheredatio, ut exheredato protestet, *l.* 18. *ff. de liber. & posth.* si voluntate ejus, qui exheredatur, fiat, *leg.* 8. §. 6. *ff. de bon. possess. contra tabul.* vel a milite, si filius, quæ ab intestato non potest succedere, exheredatur, vid. Vigi *ibid.* 23 Hinc possumus colligere, Postumum exheredari non posse, *l.* 33. *C. de inoff. testam.* 1. 55. *in fin. ff. de fideicomm. libert.* & ita abrogari videntur *l.* 2. 4. *C. de prat. lib.* 6. 2. *Inst. de exher. lib.* adde *l. ult. C. de lib. preterit.* 24 Præter quatuordecim causas, J enumeratas, exheredationis justæ causæ nullæ sunt. Interpretes tamen similes graviores quæ communi opinione admiserunt, ut hodie non sint tantum 14. causæ, sed infinitæ prope ac innumerabiles: quod tamen Viglio displicet, *d. l.*

25 *l.* 1. §. 2. *ff. de obs.* 26 Ut si fine patris consensu inhonestam uxorem duxerit. Plerique hæc verba ad quamcunque injuriam gravem extendunt. 27 *d. l. in fin.* 2. *Fender.* 24. §. 2. *ver. perre.* 28 Liberi parentes accusare possunt læsæ majestatis 1. Harm. 6. *cap.* περὶ κακολογίαν, ut & uxor maritum. Harm. *ibid.* servus dominum, libertus patronum,

captivitatem testamentum forsan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scripsit heredes: sed hac quoque institutione heredum infirmata, & cæteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus substantiæ talium personarum simili modo ecclesiis civitatum ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur: ut unde [1] illi a suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima subleventur. Hoc eodem observando & si aliam extraneam personam ante captivitatem scripsit heredem: & illa sciens se ab eo heredem scriptam, eum redimere a captivitate neglexerit. Hanc autem pœnam contra illos valere jubemus, qui octavum [2] & decimum suæ ætatis annum compleverint. In hujusmodi [3] vero causis quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratæ sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, sive propriæ ipsius sint, sive illius [4] qui in captivitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro [5] captivorum redemtione data vel expensa probabuntur, contractus hujusmodi tanquam a persona suæ potestatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis qui cum hujusmodi personis in memoratis causis quo prædictum est modo contraxerint, præjudicio generando: necessitatem scilicet habente eo qui ex captivitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis tanquam suis debitis obligari. §. 14. Si quis [6] de prædictis parentibus orthodoxus constitutus fenserit suum filium vel liberos [7] non esse catholicæ fidei, nec in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes [8] beatissimi patriarchæ una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor [9] synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maxime causa ingratos eos & exheredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem autem [10] providentiam liberis catholicis deferentes, jubemus salvis legibus quæ jam de aliis hæreticis sunt prolatæ & circa Nestorianos & Acephalos, hæc observari, ut si quando parentes inventi fuerint sive Judaico Nestorii furori dediti, sive Acephalorum amplectentes insaniam, & ideo ab Ecclesiæ catholicæ communione separati, non liceat eis alios heredes sibi instituere [11] nisi [12] liberos orthodoxos [13] & Ecclesiæ catholicæ communicantes, vel liberis non existentibus agnatos, vel cognatos, qui scilicet catholici sint. Quod si forte ex filiis alii quidem sunt orthodoxi, & Ecclesiæ catholicæ communicantes, alii vero ab ea separati, omnem parentum substantiam ad [14] filios tantum catholicos pervenire sancimus: licet ultimas voluntates hujusmodi personæ fecerint contra tenorem hujus nostræ constitutionis aliquid disponentes. Si vero posthac fratres ab ecclesia separati, ad eam converti [15] fuerint, pars eis competens, in statu in quo inventa fuerit tempore quo redditur, eis præbeatur, ut nullam de fructibus aut gubernatione medii temporis inquietudinem vel molestiam catholici patiantur qui ante prædictas res detinebant: quoniam hujusmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium catholici possidebant, sicut alienationem vetamus, ita præteritorum temporum fructus aut gubernationem nullatenus ab his a quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem usque ad finem vitæ suæ in eodem errore non communicantes permanserint: tunc catholicos fratres, vel heredes ipsorum, plenissimo jure dominii easdem res possidere decernimus: quod si filii quidem omnes perversi, & ab Ecclesiæ catholicæ communione alieni inventi fuerint, alii autem propinqui agnati vel cognati religionem catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbati, eos liberis [16] hæreticis anteponi, & eorum hereditati succedere. Si vero liberi & propinqui agnati vel cognati ab orthodoxæ religionis communione sunt extranei: tunc siquidem schema clericorum parentes eorum habuerint: ad [17] ecclesiam civitatis ubi [18] domicilium habebant, res eorum volumus pertinere: ita ut si ecclesiastici intra annale spacium hujusmodi personarum vindicare res neglexerint: earum dominium nostri fisci juribus vindicetur. Si autem laici sunt, sine aliqua distinctione substantias eorum ad res privatas nostras similiter pervenire sancimus. Quæ obtinere decernimus etiamsi testamento non facto tales personæ decesserint: omnibus quæ contra cæteros hæreticos in aliis constitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos & Acephalos, & alios [19] omnes qui catholicæ ecclesiæ (in qua prædictæ quatuor synodi, & patriarchæ recitantur) non communicant, & successiones eorum, similiter observandis. Si enim pro causis corporalibus cogitamus: quanto [20] magis pro animarum salute providentia est nostræ solicitudinis adhibenda? Sive [21] igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, sive certas ex his, sive unam [22] quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti heredes nominatam, vel nominatas causas, vel unam ex his veram esse monstraverint [23], testamentum suam habere firmitatem decernimus. Si autem hæc observata [24] non fuerint, nullum exheredatis liberis præjudicium generari: sed quantum [25] ad institutionem heredum pertinet, testamento evacuato, ad parentum hereditatem liberos tanquam ab intestato ex æqua parte pervenire, ne liberi falsis [26] accusationibus condemnentur, vel aliquam circumscriptionem in parentum substantiis patiantur. Si vero contigerit in quibusdam talibus testamentis quædam legata [27] vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum dationes relinqui, vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia jubemus adimpleri, & dari illis quibus fuerint derelicta, & tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. Et hæc quidem de parentum ordinavimus testamentis.

CAP. IV.

Quæ sunt justæ causæ parentum [28] exheredationis [29].

JUstum autem perspeximus, & e contrario de liberorum testamentis hæc eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus [30] itaque non [31] licere liberis parentes suos præterire, aut quolibet modo a rebus propriis, in quibus habent testandi licentiam, eas omnino alienare: nisi causas quas enumeravimus, in suis testamentis specialiter nominaverint. Has autem esse decernimus. §. 1. Si parentes ad interitum [32] vitæ liberos suos tradiderint: citra causam tamen quæ ad [33] majestatem pertinere cognoscitur. §. 2. Si venenis [34] aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiati probabuntur. §. 3. Si pater nurui [35] suæ, aut concubinæ filii sui sese immiscuerit. §. 4. Si parentes filios suos testamentum [36] condere prohibuerint in rebus, in quibus habent testandi licentiam: omnibus videlicet, in hujusmodi testamentorum prohibitione servandis quæ in parentum persona distinximus [37]. §. 5. Si contigerit autem virum [38] uxori suæ ad interitum, aut alienationem [39] mentis dare venenum, aut uxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidem utpote publicum crimen constitutum, secundum leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus: liberis autem esse licentiam, nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere, quæ tale scelus noscitur commisisse. §. 6. Si liberis, vel uno ex his in furore [40] constituto, parentes eos curare neglexerint: omnia & hic observari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus [41]. §. 7. His casibus etiam eladem captivitatis [42] adjungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum contemptum vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perveniant liberorum, de quibus filii testari poterant: sed omnia in hoc quoque capitulo serventur, quæ & de parentibus vel cognatis atque agnatis qui ab intestato ad talium personarum jura vocantur, aut de extraneis scriptis heredibus supra censuimus [43]. §. 8. Si quis de prædictis liberis orthodoxus constitutus fenserit suum parentem vel parentes non [44] esse catholicæ fidei: hæc & in eorum persona tenere, quæ supra de parentibus jussimus [45]. Si tales igitur causas, vel certas, aut unam ex his liberi suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdem heredes, aut omnes, aut certas, aut unam ex his probaverint, testamentum in sua firmitate manere præcipimus. Si autem hæc omnia non fuerint observata, nullam vim hujusmodi testamentum quantum ad institutionem heredum habere sancimus: sed rescisso testamento, eis qui ab intestato ad hereditatem defuncti vocantur, res ejus dari disponimus: legatis videlicet vel fideicommissis & libertatibus & tutorum dationibus, seu aliis capitulis, sicut superius [46] dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis sive fideicommissis & libertatibus, & tutorum dationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus inventum fuerit huic constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæc quidem exheredationis aut præteritionis pœnæ, quantum ad ingratitudinis causas contra prædictas personas statuendæ sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum autores etiam alias [47] pœnas sentiant legibus definitas.

CAP. V.

Ut [48] non liceat creditori heredes defunctæ pro debito molestare ante novem [49] dies.

HÆc autem disposuimus, ut & parentes & filios a testamentorum injuria [50] liberos reddamus. Cæterum si qui heredes fuerint nominati: etiam [51] si certis rebus jussi fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solvi præcipimus: quicquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias [52] leges ab heredibus impleri [53]. Sola enim est nostræ serenitatis intentio, a parentibus & liberis injuriam præteritionis, & exheredationis auferre: *Considerare namque debent parentes, quia [54] & ipsi filii fuerunt, & eadem a suis parentibus speraverunt. Et similiter qui nunc filii sunt debent studere parentum animos sanare: quia [55] & ipsi parentes fieri desiderant, &*

1 Qui major 18. annis (ignoscitur enim ætati minoris, seu non exephebi, qui redemptionem patris non procuravit) parentem captivum redimere neglexit, quod ab eo aliquoin potuit testamento capere, id amittit & captivis redimendis dedit. Est hoc in pœnis irrogandis, quoad ejus heri potest, servandum, ut pœna delicto similis imponatur, quæ delinquentis animo speciem delicti maxime repræsentet, ut per ea quisque puniatur, per quæ vel in quibus peccaverit. 2 Hæc est plena pubertas. 3 Minor 25. annis, major 18. possunt mutuo acciperе pecuniam, resque suas pignori dare, liberandi patris captivi causa. 4 Filius res parentis ob igitare potest ejus ab hostibus redimendi causa. 5 Redemptio captivorum favorabilis, adde *Novel.* 120. *c.* 10. dixi ad *l. sancimus* 21. *in fin. C. de sacr. eccl.* 6 5. Harm. 9. §. 32. περὶ αἱρετικῶν. 7 Liberi hæretici non succedunt patri vel ex testamento, vel ab intestato, *l.* 19. *C. de hæreticis.* 8 Non dicit omnes homines, sed omnes patriarchas bestissimos, nec enim omnes homines in veram & orthodoxam fidem conspirant.

9 Vide *l.* 7. §. 4. *Cod. de summa trinit.* 10 Hinc sumpta est Authentica, *Item est C. de hæret.* 11 Hæretici parentes testari inter liberos possunt. 12 *Novell.* 18. *cap.* 6. *Novell.* 144. *cap.* 1. *l.* 18. *Cod. de hæret.* 13 Hoc quidam volunt, abrogari per *Authenticam Catarus C. de hæret.* quæ jubet bona hæreticorum publicari, & consequenter vetat ortho doxos liberos hæreticis parentibus succedere. 14 Hæreticis quod non detertur, fratribus orthodoxis adscrescit. 15 Hæreticorum liberorum jus in suspenso est: Quamdiu sunt hæretici, fratres eorum orthodoxi vel cognati eis præferuntur, fructus etiam lucrantur: non tamen proprietatem freti hæretico delatam alienare possunt. Hæretico namque resipiscente, proprietatem ei restituere coguntur, non tamen fructus. 16 Observa cum, in quo agnati & cognati defuncti excludunt liberos. hic interea notandum Jure Rom. non non tantum orthodoxos liberos hæreticis parentis fiscum excludere, sed & ejus agnatos 17 Ecclesia in bonis clerici hæretici fiscum excludit J. *cod. ibi, ita ut si, &c.* quod hodie non servatur. Clarus 5. *sent.* §. *Hæresis, vers. item bona*, refert in ducatu Mediolanensi bona dividi æquis portionibus inter fiscum ducalem & episcopos & inquisitores. In Hispania, omnia bona hæretici, etiam clerici, vel beneficium ecclesiasticum habentis, fisco Regio cedunt, quantum vis hæretici parentis liberi sint orthodoxi, *arg. Authentica Catarus, C. de hæret.* cum sententia prævaluit, quod vehementer repugnat huic Novellæ §. *cod.* ibi, *non liceat eis alios heredes instituere, nisi liberos orthodoxos.* 18 Non ecclesiam quandam generalem. 19 Pœnæ hæreticorum ad similes extendantur. 20 Animarum major, quam corporum habenda est ratio. Animas etiam quibuscunque rebus præferri oportet, *l.* 21. *in fin. Cod. de sacr. eccl.* 21 De inoffi ioso testamento, Jul. *hic cap.* 107. *cap.* 375. adde 5. Harm. 9. §. 15. 22 Ingratitudinis vel unica causa ad exheredandos Liberos sufficit.

23 Præsumuntur aliquoi liberi ipsi meriti, n si probentur im eriti. 24 Ad est probata. 25 Hinc sumpta est Authentica, *ex causa Cod. de liberis preteritis.* 26 Falsis parentum accusationibus temere non credendum, *l.* 4. *ff. de inoff. testam.* 27 Injusta exheredatio liberorum testamento adscripta testamentum non vitiat, sed solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates: quod olim non fuit, *l.* 8. §. 16. *l.* 25. *ff. de inoff. testam.*

28 vid. Harm. 9. §. 56. 57. *& seq.* 29 Jul. *const.* 107. *num.* 376. 30 Hinc sumpta est Authentica, *In testam. C. ad Tert.* 31 *Nov.* 1. *pr.* §. 2. adde *l.* 15. *ff. de inoff. testam.* 17. §. 1. *ff. unde liberi.* Goth. Etiam ante hanc Novell. non licuit filiis, parentes præterire *l.* 17. *C. de inoff. testam. l.* 14. *l.* 15. *d. tit. l.* 15 *ff. ed.* Donell. 6. *comment.* 14. Cujac. 8. *obs.* 23. Anf.

32 *l.* 4. *ff. de agnosc. & alib.* 33 Vitæ liberorum insidiari pœnissim in causa majestatis. id est, Permissum est parenti, liberos majestatis accusare, adde *c.* 3. §. 3. adde *l.* 35. *ff. de religiosis.* 34 *d. c.* 3. §. 5. 35 *d. c.* 3. §. 6. 36 *d. c.* 3. §. 9. 37 *d.* §. 9. 38 Interfectorem matris exheredare possumus, etiam parentem: distinguitur idco pœnam eius legimus, in ea, quæ pro vindicta liberorum matrem suam interfecit, cum illa nepotes suos veneno sustulisset. vide quæ notavi ad *l.* 5. *ff. ad. Pomp. de parricid.* 39 Εἐξουσία ἐκκοπῆναι. 40 *c.* 3. §. 12. 5. *eod.* 41 *d.* § 12. 42 *d. c.* 3. §. 13. 43 *d.* § 13.

44 *d. c.* 3. §. 14. 45 *d.* § 14. 46 *d.* § 14. *in fin.* 47 Præter exheredationem.

48 Ut non liceat creditori ante luctuosos novem dies, debitore suo mortuo, aliquem molestare, propter hoc quod de unctus debet. Jul. *const.* 107. *n.* 377. 49 *Nov.* 60. *c.* 1. 50 Exheredatio injuriæ species. 51 Institutus ales in re certa pro legatario habetur, *l.* 13. *Cod. de hæred. instituend.* 52 Adde *Nov.* 15. *c.* 5. Harm. 9. §. 17. *l.* 14. *l.* 15. *ff. de inoff. testam.* 53 Actionem ad supplementum legitimæ observa, de quo vide *l.* 30. *C. de hæret.* 54 Senes aliquoi parentes, ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit. Terent. *in Heautont. act.* 2. *scen.* 1. 55 Laudat quisque facile, quod